

Денис Мандзюк

КОПАНИЙ М'ЯЧ

Коротка історія українського футболу в Галичині
1909–1944

УДК 796.332(477)(09)

ББК 75.578(4УКР),3

М23

Денис Мандзюк

М23 Копаний м'яч [Текст] : Денис Мандзюк. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. — 416 с.

ISBN 978-617-679-300-7

Історія українського копаного м'яча почалася задовго до війни і того часу, коли Україну почали ідентифікувати як державу. У книжці — перша ґрунтовна спроба дослідити історію українського футболу в Галичині у першій половині ХХ століття (1909–1944). Тут не просто документально зафіксовано історію матчів, а й простежено долю популярних у міжвоєнні роки футболістів, вміщено авторські версії й оцінки тодішніх футбольних подій та інтриг.

У «Додатках» — добірка фейлетонів, які є чи не найоригінальнішою прямою ілюстрацією (а також репрезентацією тодішнього мовного середовища) довоєнного футбольного життя в Україні.

УДК 796.332(477)(09)

ББК 75.578(4УКР),3

В оформленні обкладинки використано фото з приватного архіву Уляни Турко.

На фото: футболісти команди «Сян» (Перемисьль) вибігають на поле стадіону «Чувай» (1939 р.).

Попереду — Мирослав Турко, найкращий футболіст Галичини міжвоєнних років згідно з опитуванням часопису «Змаг».

Денис Мандзюк © текст, 2016

Видавництво Старого Лева © 2016

ISBN 978-617-679-300-7

Усі права застережено

Денис Мандзюк

КОПАНИЙ М'ЯЧ

Коротка історія українського футболу в Галичині
1909–1944

Видавництво Старого Лева
Львів – 2016

*Присвячую татові
Феодосію Мандзюку*

Копаний м'яч учить боронити і здобувати.

Іван Боберський

ЗМІСТ

Від автора	8
Частина I. ПОЧАТКИ БУЛИ СКЛАДНІ	
Копаний м'яч за часів Австро-Угорщини 1909–1914	11
Частина II. МІЖ ДВОХ ВОГНІВ	
Копаний м'яч за часів Польщі. Етап ігнорування 1921–1927	43
Частина III. СВІЙ СЕРЕД ЧУЖИХ, ЧУЖИЙ СЕРЕД СВОЇХ	
Копаний м'яч за часів Польщі. Етап співпраці. «Україна» (Львів) у першостях ЛОЗПН 1928–1939	77
Частина IV. КРІЗЬ ВУШКО ГОЛКИ	
Копаний м'яч за часів Польщі. Етап співпраці. Українські команди у першостях ЛОЗПН і СтОЗПН 1930–1939	159
Перемишль і околиці	161
Стрий та околиці	195
Львів і околиці	219
Тернопіль і околиці	237
Станіславів і околиці	252

Частина V. ЗА КИТАЙСЬКИМ МУРОМ	
Копаний м'яч за Польщі.	
Ігнорування під час співпраці.	
Першості Українського спортивного союзу	
1932–1937	273
Частина VI. ДОКИ ЙШЛА ВІЙНА	
Копаний м'яч за часів Третього Рейху.	
Першості Українського центрального комітету	
1941–1944	331
P.S. (замість післямови)	356
ДОДАТКИ	360
Словничок застарілих термінів	404
Показчик команд	405
Пояснення аббревіатур	411

Від автора

На початку ХХ століття в українській мові ще не було власної спортивної термінології. Вирішити цю проблему взявся невтомний популяризатор фізичної культури на Галичині Іван Боберський. Варіантів було два: калькувати чужі терміни або шукати власні відповідники. Зупинився на другому. Так і виникли слова: «відбиванка» — волейбол, «кошиківка» — баскетбол, «гаківка» — хокей. А футбол став «копаням м'ячем».

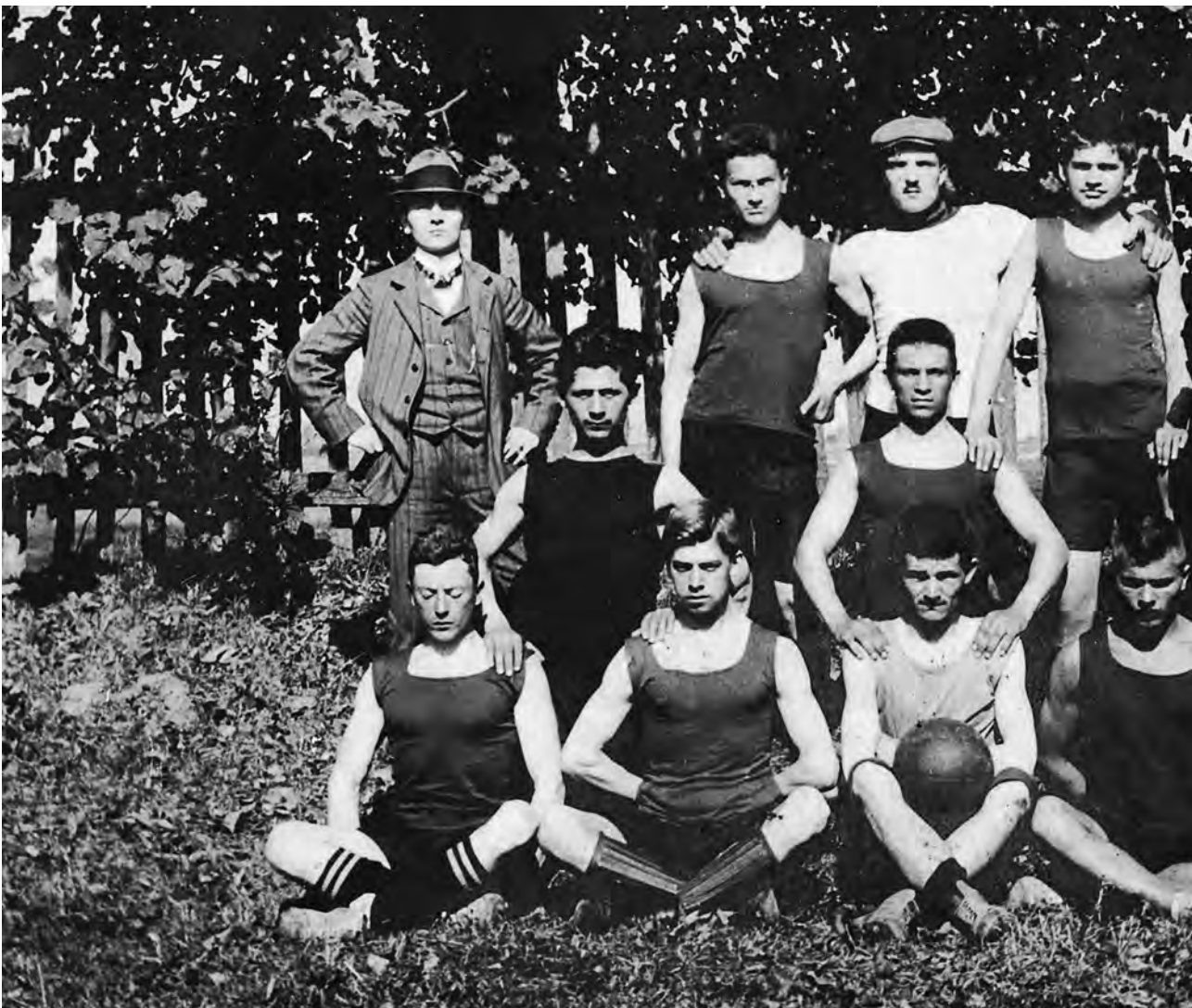
Саме з такою назвою знали цю гру вболівальники краю упродовж тривалого періоду. 20 травня 1909 року дві гімназійні команди під-австрійського Львова зіграли перший показовий футбольний матч. 16 липня 1944 року відбулися три зустрічі першості окупованої нацистами Галичини. Турнір перервали через наступ радянської армії. Між тим — десятки турнірів, сотні матчів, тисячі пережитих моментів.

Українці тоді не мали власної держави. Потрібно було боронити свою ідентичність. Футбол став одним із надієвіших засобів для цього. Аби довести зверхність над опонентами, не треба було вдаватися до дипломатичних інтриг чи силою демонструвати свою непокірність. Достатньо було знайти 11 спритних чоловіків, одягнути їх в однакові сорочки та випустити на поле. Воно ж, як відомо, рівне, а м'яч — круглий.

Перемоги над польськими і єврейськими командами піднімали дух українців. Товариські зустрічі проти «закордонних» гостей з Ужгорода чи Чернівців ставали справжнім національним святом. Футболістів вважали героями або зрадниками — залежно від результату. Недарма ж спортивні турніри тоді називали «мистецтвами» — калька з польського «mistrzostwa». А їхніх переможців — «мистцями».

Звісно, той футбол за рівнем значно відставав від теперішнього. Грала напівпрофесіонали або й просто любителі. Де бракувало майстерності, відпрацьовували самовіддачею. А частіше — просто грубощами. Бійки між спортсменами і між глядачами, суддівські скандали, несправедливі рішення чиновників — ще одна риса тогочасних змагань.

Перед вами перша спроба популярного дослідження «копаного м'яча» — українського футболу в Галичині першої половини ХХ століття. Книга написана на основі газетних публікацій і архівних документів тих часів. «Оживити» текст покликані колоритні цитати очевидців і автентичні фотографії — більшість узято з приватних архівів і публікуються вперше. Історія «коротка» — як вказано у підзаголовку, — проте максимально насичена. Сподіваюся, з часом дійде і до ґрунтовнішого, багатотомного видання.

УСК (Львів)

Частина I
**Початки
були складні**

Копаний м'яч за часів
Австро-Угорщини
1909–1914

Перший м'яч для гри у футбол привіз до Львова викладач учительської семінарії Едмунд Ценар. Професор щороку їздив на курси за кордон, а 1889 р. відвідав Англію, де й побачив невідому досі розвагу. Через два роки він видав польською мовою посібник «Гімнастичні ігри шкільної молоді» («*Gry gimnastyczne młodzieży szkolnej*»), у якому зокрема коротко виклав правила нової гри.

Львів тоді був столицею Королівства Галичини та Володимирії (німецькою *Königreich Galizien und Lodomerien*, польською *Królestwo Galicji i Lodomerii*) — коронного краю Австро-Угорської імперії. Це адміністративне утворення займало територію сучасних Підкарпатського і Мало-польського воєводств Польщі, Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей України. Західну частину Королівства населяли переважно поляки, східну — українці. Але такий чіткий розподіл стосувався лише сільської частини краю. У містах більшість становили представники двох народів — поляків та євреїв. Львів не був винятком — зі 170 тисяч

його жителів українців було близько п'ятої частини. Усі новинки, які потрапляли до галицьких міст, передусім випробовували на собі представники більшості. А що контакти між народами були не надто тісними, українці подовгу трималися осторонь від прогресу. Не став винятком і футбол.

Вихованці семінарії тренувалися на широкому полі біля Стрийського цвинтаря (там, де зараз розташована Академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного). Точних правил ведення гри ніхто не знав. Ворота позначали двома прапорцями, які закріплювали в землі на відстані 12 кроків один від одного. Поле мало ширину 80–90 кроків, без бічних ліній, кутових позначок і штрафного майданчика. Зате суддя вже був.

14–15 липня 1894 р. гімнастичне товариство «Сокул» проводило у парку ім. Яна Кілінського (так тоді офіційно йменувався Стрийський парк) свій зліт. До програми входив і футбольний матч. Він тривав шість хвилин — до першого забитого м'яча, який провів львів'янин Володимир Хоміцький.

Футболістів прогнали, адже на поле вже виходили учасники наступного пункту програми — гімнасти.

На початку ХХ ст. виникли перші офіційно зареєстровані спортивні клуби. 1903 р. учні III і VI гімназій створили клуб «Лехія» — названий на честь легендарного засновника Польщі Леха. Тоді ж розпочав свою діяльність клуб I реальної школи — пізніше перейменованій на «Чарні» за кольором сорочок гравців. Наступного року в IV гімназії з'явився Гімнастично-спортивний клуб (*Klub Gimnastyczno-Sportowy* — КГС). Через три роки він об'єднався з «Лехією» під назвою «Поґонь» — так називався герб Великого князівства Литовського, один з елементів герба Речі Посполитої. Згодом «Лехія» відновилася як самостійний клуб. Від 1908 р. власну команду мали і львівські євреї. Вона називалася «Гасмонейя» — за зразком династії давніх правителів Юдеї.

< • >

А що ж українці? Від 1892 р. вони мали свій «Сокіл». Щоб не виникало плутанини з польським «Сокулом», 1906 р. він змінив назву на «Сокіл-Батько». На початках гімнастичне товариство було малопопулярне, про заняття футболом там не йшлося. Основним спортивним осередком української молоді у Львові стала цісарсько-королівська академічна гімназія — єдиний у місті середній навчальний заклад з українською мовою викладання.

▲ Команда I реальної школи (Львів) — пізніші «Чарні», одна з перших футбольних команд на Галичині

Вона розташовувалася в Народному домі (тепер будинок офіцерів на вулиці Театральній).

У вересні 1895 р. в розкладі занять гімназії з'явився новий урок — гімнастика. Був він «предметом надобов'язковим», тобто факультативним. Викладав його професор латинської і грецької мов Роман Цеглинський. Навесні та влітку він часто водив гімназистів на прогулянку. Брала зі собою перекуску, трохи грошей на солодощі та рушали на Кайзервальд чи Погулянку — найбільші міські парки. Грали у популярну тоді кічку — гуцульську забаву, подібну до сучасних городків. Пізніше хтось приніс м'яч.

«Початки були трудні, — описував тодішній гімназист, син Івана Франка, Тарас. — Цеглинський не знав, що з м'ячем робити. Найлегше було з уставленням воріт. Хлопці понаскидали по дві купи блюзок і шапок — і брамки були готові, віддалені від себе на яких 150 метрів. Вся молодь ділилася на дві величезні дружини і на безмірному гризці чекала нетерпеливо на початок гри. А початок був дуже оригінальний. На середині гризці лежав на землі м'яч, а з обох сторін розбігалися проти себе два провідники дружин, найліпші бігуни, й в повнім бігу мали копнути м'яч. Потім наставала загальна чудова копанина і пекельний вереск. М'яч крутився, як тріска в ополонці. Копаний рівночасно в стиску, не мав виходу з-поміж ліса ніг. Коли ж вирвався десь щасливо, зараз гнали за

▲ Іван Боберський (1873–1947) — батько українського спорту

ним завзятуці купи копунів, окружали збитою масою і били ногами куди попало, переважно по кістках товаришів. Згодом слабші підкошені відступали, стиск проріджувався і можна було десь-колись стрілити ворота».

1903 р. гімнастику почав викладати професор німецької мови та літератури Іван Боберський. Молодого учителя вважали диваком — він вітався з учнями «Здоров!», взимку ходив без хутра та капелюха, а влітку бігав разом із молоддю навпростець по Кайзервальду. Спортом захопився, коли навчався в університеті Граца. Там же вперше побачив невідому досі гру — футбол. Згодом подорожував країнами Західної Європи: Францією,

Швецією, Німеччиною, де зазнаймо- мився зі спортивними осередками.

У календарі товариства «Просвіта» на 1906 р. Іван Боберський опублікував статтю «Часть забавно-поучаюча». Там переповів правила кількох ігор з м'ячем: «льотерея», «подай дальше», «городок», «улиця», «ворота». Найбільше уваги заслужив футбол — коротко описав його правила та історію. Наголошував, що англійське слово football правильно слід вимовляти як «футбол», а не «фотбаль». А ще запропонував українські відповідники для означення цієї гри: «союзняк» — від Англійського футбольного союзу, і «копаний м'яч» — буквальный пере- клад слова «футбол».

«М'яч до тої гри виглядає як круг- лий гарбуз, що є наскрізь 25 сантимет- рів грубий, — оповідав. — Він порож- ний і має дві верстви: всередині пружистий міхур з гумілястики, а зверху шкіряну поволоку, щоби гумілястич- ний міхур довго тримав. Дві дружини по 11 людей стають проти себе на се- редині чотирикутної площі. По рогах тої площі вбиті хоруговки, а на обох вузьких боках поставлені є з трьох лат ворота. Кожна дружина має за со- бою свої ворота. Гра починається від половини грища. Обі дружини на- магаються добитися м'яча, гнати його вперед і пробити ним ворота ворожої сторони. Кипить боротьба. Грачі міря- ються, як два ворожі війська. Кожна сторона має при тім свої відзнаки, щоби знала, хто ворог, а хто — свій».

Чотири рази на тиждень — за гар- них погодніх умов — гімназисти ви- биралися на прогулянку до Кайзер- вальду. Перші півгодини виконували вправи без приладів. Далі — півтори години ігор із м'ячем. Спершу обме- жувалися забавами з дивними наз- вами — «вежа», «пліт», «гилька», які мали підготувати юнаків до футболу. Згодом серед дисциплін з'явився і сам «союзняк».

1906 р. академічна гімназія пере- їхала у нове приміщення на вулиці Леона Сапіги (тепер — вулиця Сте- пана Бандери, де міститься навчаль- ний заклад з аналогічною назвою). Тоді ж учні п'ятих класів утворили

▲ Будинок цісарсько-королівської академічної гімназії на вулиці Леона Сапіги у Львові

▼ Заняття з гімнастики учнів філії цісарсько-королівської академічної гімназії на Кайзервальді

«Український Спортовий Кружок» (УСК). Він діяв як громадська організація — за подібним принципом існували всі спортивні клуби тих часів. Вони мали свої статут, майно та членів. Щороку проводили загальні збори, на яких вислуховували звіти про здійснену роботу й обирали нових керівників. На установчих зборах головою УСК став Ярослав Хмілевський. Через рік його заступив молодший Франків син Петро.

Члени УСК вправлялися переважно у футболі, а також мали в розкладі хокей на траві, біг, метання диска та списа. Гімназія регулярно закупувала нове спортивне спорядження. Так, у 1906/07 навчальному році серед іншого придбали чотири м'ячі «для копання», наступного року — ще два м'ячі і 10 спортивних сорочок. Івану Боберському почав допомагати викладач Іван Сохацький.

Незважаючи на інтенсивні заняття, три роки гравці УСК не наважувалися вийти у «великий світ», обмежуючись тільки тренувальними матчами. Восени 1908 р. таких відбулося вісім. Грали переважно на Янівських оболонях (ділянка за залізничним вокзалом, де тепер житлова забудова Левандівки). На тутешній галявині, яку раніше використовували для муштри військові, можна було відміряти відносно рівний майданчик за розмірами 125 × 75 м. Лінії поля позначали неглибокими рівчачками. Протягом гри їх постійно треба було підкопувати — дуже швидко засипалися піском. Про нормальні ворота не могло бути і мови — на необгородженій площі деревину швидко поцупили б місцеві для власних потреб. Тому приносили з гімназії дві жердини, між якими натягували червону стрічку.

432 учні академічної гімназії відвідували факультативні заняття з гімнастики 1908 р. Їх поділили за віком на шість відділів. Для кожного відділу було передбачено одну годину занять на тиждень. Займалися у залі «Сокола-Батька», що розташовувався в будинку страхового товариства «Дністер» (тепер — поліклініка на вулиці Руській). Перші 45 хвилин уроку відводили вправам на різноманітних спортивних снарядах, останню 15-хвилинку — груповим та індивідуальним вправам і забавам.

1909

На зборах 21 березня 1909 р. УСК поділили на сім відділень, кожне з яких відповідало за інший вид спорту: футбол, біг, стрибки, метання списа та ядра, волейбол, боротьбу і прогулянки. Найактивнішою стала секція «копаного м'яча», яка об'єднувала п'ять команд. Основна взяла собі назву *The Little Bears* («Ведмежата») та синьо-жовті кольори. 9 травня семикласник Степан Гайдучок прочитав перед гімназистами лекцію на тему «Союзняк».

Згодом відбулися перші повноцінні зустрічі. 20 травня УСК-4 перегравав УСК-3 — 4:1. Це перший футбольний матч українських команд на території Галичини, результат якого документально зафіксований — у щорічному звіті гімназії. Наступного дня силами мірялися дві головні команди: УСК-1 — УСК-2 — 4:0. Суддею гри був Іван Боберський.

20 і 27 червня на Янівських оболонях проходили спортивні змагання. Програма обидвох вечорів була однаковою — спершу визначали найкращих у легкоатлетичних дисциплінах, наприкінці відбувався футбольний матч. Результати цих зустрічей невідомі. На два місяці у спортивному житті навчального закладу настало затишшя — гімназисти роз'їхалися на вакації.

Після літніх канікул у футболістів УСК з'явився тренер — Вацлав Льомоз. Він свого часу грав за одну з найсильніших команд Чехії — празьку «Славію». А тепер приїхав на навчання до Львівської політехніки. Кошти на заняття — 300 крон — виділив з бюджету гімназії її директор Едвард Харкевич.

Перше тренування відбулося 5-го вересня 1909 р. і тривало від 10:30 до 12:45 год. У ньому взяли участь гравці першої та другої команд. У гімназійному звіті читаємо: *«Тренер показав спосіб, як здержувати м'яч, коли він спадає з гори, та як подавати. Радив не бити ніколи вгору, лиш все низько, добре виміренням копом, по попереднім здержанні. Копати м'яч треба не кінцем черевика, а підбиттям, із-за чого м'яч іде о много влучнійше».*

Рівно через тиждень гімназійна команда провела перший матч проти «чужинців» — «Гасмоней». Зустріч на Янівських оболонях судив пан Гібль із «Погоні». Грали за традиційною тоді схемою: воротар — двоє захисників — троє півзахисників — п'ятеро нападників. Львівські євреї на той час мали певний досвід щодо так званих міжнародних матчів. А УСК грав у неповному складі — півзахисник Степан Цимбала запізнівся на гру, тому на

поле так і не вийшов. У центрі нападу виступив тренер Льомоз. Він забив єдиний для українців гол. Результат — 1:3 на користь «Гасмоней».

Надалі тренування проходили щодня, окрім неділі. Чех учив правильно бити м'яч черевиком, проводив ігри на

одні ворота та пробіжки навколо поля. Низький симпатичний блондин не тільки викликав захоплення у галицьких дівчат, а й дивував молодь надзвичайним вмінням керувати м'ячем. Гімназисти зверталися до нього на український манер — за іменем В'ячеслав.

- ▼ УСК (Львів). *Верхній ряд:* Вацлав Льомоз (тренер), Петро Франко, Степан Цимбала, Михайло Заворотюк, Степан Кизима, Іван Боберський (у капелюсі), Степан Гайдучок. *Середній ряд:* Василь Остапчук, Ананій Степанів, Антін Зелений. *Нижній ряд:* Василь Косаревич, Анатоль Лукашевич (воротар), Григорій Лучаківський

«Тренер вмів заохотити вправляючих видобути з себе всі можливі сили, щоб виконати своє завдання якнайліпше, — згадував Степан Цимбала. — Не був великого росту, але фізично добре розвинений і дуже сильний в ногах. З природи лагідної вдачі, на спортовій площі він був рішучо-енергійний, вимагаючи від кожного вправляти так, як він наказував».

Через три тижні активних тренувань українці наважилися кинути виклик найсильнішій команді Львова — «Погоні». Правда, поки що обмежилися протистоянням із її четвертим складом. Гра відбулася на полі «Торциклістув», що фактично використовувався як клубний стадіон «погоняжів» (зараз тут станція «Сонячна» від дитячої залізниці). УСК сенсаційно переміг — 1:0.

Вацлав Льомоз цього разу не зважав на міжнаціональні суперечки на полі, вгамувавши гравців за допомогою свистка. Це був останній матч УСК під наглядом чеського фахівця. Наступного дня він покинув навчання у Політехніці через військову службу. За іншою версією, футболіста запросили у свою команду керівники «Погоні».

Без тренера гімназисти нічого не змогли протиставити третьому складу «погоняжів» — поразка 1:5. Єдиний гол в УСК забив Петро Франко. Наступного дня в гімназії відбулося обговорення цієї гри. Іван Боберський так прокоментував ситуацію: *«Поміч подавала м'яч заслабо вперед,*

нападаючі трималися для того на своїй половині грища. Заложники копали також заслабо. Воротар держався добре».

< • >

На відміну від Львова, у Тернополі польська та українська футбольні команди з'явилися практично одночасно. 21 серпня 1909 р. на стадіоні біля нового парку зустрілися місцеві «Креси» і «Поділля» (за тодішнім правом писом — «Поділе»). Перші — це польська збірні міста. Другі представляли тутешню українську гімназію. У складі «Поділля» на поле вийшов колишній гравець львівської «Погоні» — у місцевій газеті «Глос Польський» його зазначили як *пан Ц.* Однак «Креси» все ж таки перемогли — 4:1. Через шість днів відбувся матч-реванш. Знову сильнішими були поляки — 5:4.

Аби покращити рівень гри тернополян, професор місцевої гімназії Семен Сидоряк власним коштом запросив до себе Івана Боберського з його вихованцями. 16 жовтня у залі «Міщанського братства» той прочитав лекцію про правила футболу. Після цього на майданчику «Біля різні» відміряли поле 110 × 65 м, на якому дві команди УСК провели показовий матч. Під час однієї з атак воротар другої команди зламав праву ключицю — імовірно, це перша травма в історії українського футболу. Львів'ян почастиували вечерею на гімназійній кухні, після чого провели на вокзал.

1910

Не всі українці Львова навчалися в академічній гімназії та її філії. IV гімназія — одна з найпрестижніших польськокомовних середніх шкіл міста — налічувала півтори сотні представників «mniejszości narodowej». Разом з учнями II гімназії та учительської семінарії навесні вони створили власний футбольний гурток, який назвали «Дніпро». У травні 1910 р. найсильніші українські команди міста двічі зустрілися на Янівських оболонях — 1:1 і 4:0 на користь УСК.

Другий матч відбувся в рамках легкоатлетичних змагань, які влаштовувалися на Вульці (тепер на цій частині вулиці Сахарова розташовано гуртожитки Політехніки). Глядачі: гімназисти, декілька студентів і дев'ять «панночок». Представники обидвох гуртків виборювали нагороди з бігу, метання диска та списа, зі стрибків у висоту та піднімання тягарів. Після цього мірялися силами на футбольному полі. Судив гру семикласник Остапчук.

Улітку «Дніпро» розпався. Його найкращі гравці Кость Гусаківський та Олександр Перфецький поповнили склад УСК. Тоді ж закінчив гімназію Петро Франко. Новим головою УСК став Михайло Заворотюк. Тренування проходили на Вульці тричі на

тиждень — у вівторок, четвер і суботу. В один із цих днів кожна команда займалася самотужки на одні ворота, в інші два проводили спаринги між собою. Навчальний заклад закупив 18 футбольних м'ячів — 10 для гімназії і ще вісім для її філії. Гімназисти розпочали збір коштів на придбання власного спортивного майданчика: протягом першого навчального року отримали 200 крон у головному закладі та 400 — у філії. Ще 109 крон забезпечив їм «руханковий» вечір від УСК.

Також у травні 1910 р. гравці УСК з'їздили до Перемишля. У тамтешній українській гімназії уже рік працював спортивний гурток. Спершу він називався «Копана», пізніше — «Сянова Чайка», на честь річки Сян, що перетинає місто. Налічував 14 відділів: «руханковий, прогульковий, купелево-руханковий, легкоатлетики, важкої атлетики, наколесників, лещетарів, саночкарів, совгарів, копаного м'яча, веслярів, світливців, пластунів, стрільців». Покровителем був професор Євген Любич. Провести товариський матч з невідомих причин не вдалося. Львів'яни мали суто екскурсійну програму.

8 жовтня футболісти «Сянової Чайки» приїхали до Львова. Гімназистів

на трибунах підтримувала доволі численна публіка, зокрема 21 вихованка інституту сестер василіянок. У першому таймі тиснув переважно УСК. Одразу після перерви перемишлянин Круцан забив гол. На 84-й хвилині «Сянова Чайка» відзначилася вдруге. Із фінальним свистком суперники привітали один одного триразовим вигуком «Гаразд!».

Через тиждень візит-відповідь до Львова нанесло «Поділля». У межах спортивних змагань учнів місцевих середніх та вищих шкіл тернополяни зіграли товариський матч проти четвертої команди УСК — 1:1. Розлогий звіт про цю зустріч Степан Гайдучок подав до львівської газети «Діло». Цей

текст — перший футбольний огляд, написаний українською мовою. Тут цікаві і терміни, які вживає автор, і помилки, на які він вказує гравцям обох команд. Подаю його майже без змін і скорочень:

«З нагоди стрічи львівської дружини з тернопільською дружиною на змаганнях дня 15 жовтня позволю собі описати гру обох дружин, щоби побільшити досвід тих, що цікавляться союзняком. Гра скінчилася вислідом 1:1. Дружина тернопільської гімназії “Поділля” і академічної гімназії у Львові УСК-4 показали собі рівні. Перша мала сильних, друга — зручних гравців.»

▼ «Дніпро» (Львів). Галицький футбольний колорит початку ХХ століття: замість перекладини воріт — мотузка, позаду видно поле, на якому пасуться корови

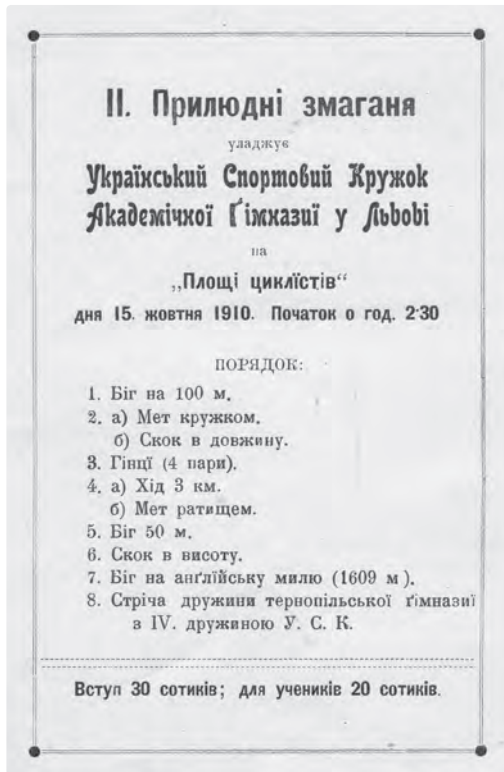
▲ «Поділля» (Тернопіль). *Верхній ряд:* Володимир Дудик, Іван Огар, Петро Вацик, Іван Назаревич, Михайло Вітошинський. *Середній ряд:* Петро Стадник, Андрій Філь, Володимир Малис. *Нижній ряд:* Осип Гринькевич, Михайло Добромиль (воротар), Олександр Білінський

Гравці “Поділля” удержували між собою добру споку. Коли, однак, підвели м’яч під ворожу грядку, не вміли використати нагоди, щоби пробити ворота. Подавали собі м’яч перед воротами задовго і надумувалися, а противник мав проте час і стягав сили на оборону воріт. Часто збігалися нападаючі разом і відступали м’яч один другому. Тимчасом противник набігав і відбирав м’яч. Перенимання м’яча було не раз заповільне. Нападаючі повинні подавати м’яч скісно. Передовсім повинні робити се злучники і чільники — крайники тут справувалися добре. Бити м’ячем просто і далеко вперед — значить се тільки що віддавати добровільно оружжя

борби противникові. Сю хибу вміла дружина УСК-4 зручно використати.

Наріжняка повинен крайник так копати, що подає м’яч плоским луком перед ворота, а не так, що подає його щуром на поле. Таке виконання наріжняка лучається дуже рідко навіть в ліпших дружинах. Гравці повинні вправлятися в довгим бігу, щоби під час гри в бігу за м’ячем не приставати з причини браку сил. Через приставляння дістає противник найліпшу нагоду, щоби відібрати м’яч.

На щире признання заслугує чемна гра “подолян”, що уникали друляння, хотя й правила дозволяють його в певній мірі. Се вказує, що гравцям не

ходить лише виключно о виграш, але передовсім о приличну і гарну форму гри. “Подоляни” опанували зовсім правила гри, хоч грають доперва один рік. Помічники “Поділля” не повинні би занадто подаватися за нападом, а пам’ятати, що мають вони обов’язок підпомагати також залозу.

Всі гравці повинні би знати більше способів копання. Не вистарчить копати м’яч лише носом черевика і його боком. Треба також підбивати м’яч відбиттям або верхом ноги, замахнувши над нею луком від боку до внутр, децю

з гори в діл. Виглядає се так, немов би грач зачерпнув м’яч ногою, проте зоветься се “черпний коп”. Треба також уміти копнути м’яч через себе до своїх, подаючи ціле тіло взад і підбиваючи м’яч ногою, коли вона в суставі зігнена в гак. Замало користала дружина також з гри головою, що не раз приносить велику пільгу. Чим ліпше гравці опановують м’яч, тим менше є бічняків і грядяків.

Дружина УСК-4 робила вражіння легкої і звинної дружини. Добре відбирання м’яча від противника, хоч інколи децю загоряче, добра сполука нападів і, як на такий вік гравців — до 16 літ найвище, — витривалість в біганню і переслідуванню ворога, певність нападів в копанню давали гравцям УСК-4 деколи велику перевагу над противником.

Коли б лише обі дружини були менше копали м’яч горою, то менше було би бічняків. Гра стала би через се живійшою і для видців інтереснішою. Заложники і воротарі обох дружин блудили найбільше тим, що відбивали м’ячі то заслабо, то знов перед ноги противника або високо вгору, майже в стовп. Противник мав проте час розглянутися в положенні і відібрати м’яч. Позаяк помічники помагали найбільше нападачам, то заложники повинні були відсунутися від своїх воріт. Один був би пішов в поміч, а один зівстав би в залозі».

1911

Стрийський футбол також бере початки у місцевій гімназії — у ній навчалися і поляки, й українці. Молодь ходила копати м'яч до парку ім. доктора Генрика Йордана (поряд із сучасним стадіоном «Сокіл»). Спочатку за ворота служили складені купи одягу. Згодом єврей Мондштайн, син власника тартаку, облаштував із дошок нормальні брами.

«“Футболівок” ніхто не мав, — гадував стриянин Андрій Кігічак. — Щоб вдома не було авантур за черевики, то копали правою, а інколи й обома ногами “на босака”. Але згодом кожен добув десь імпровізовані, а згодом і правдиві “футболівки”. На наше нещастя в Празі згинув від сильного удару з “вільного” чеський воротар, що його твердий м'яч “грегор” поціли в черевну яму. Це подала преса як велику сенсацію, а нашим батькам тільки того було й потрібно. Але коли згодом появилось в пресі, що влада заборонила уживати такі масивні м'ячі, а ми батьків переконали, що наші, то такі “звичайненькі”, якимсь справа стихла і нас толерували».

Тривалий час не могли визначитися із назвою команди. Попервах її підписували як УСК, пізніше — «Січ». За клубною легендою, остаточну назву «Скала» запропонував нападник Олекса Паращак. На нараді перед виїздом до Перемишля він так обґрунтував свій варіант: *«Щоб усі атаки розбивалися об нашу дружину, як об скалу»*. Решта гравців зустріли пропозицію оплесками. Стрияни виграли той матч, назву визнали фартовою.

21 травня 1911 р. тоді ще команда «Січ» навідалася до Львова, де програли УСК-3 — 5:8. 22 жовтня візит у відповідь наніс вже перший склад УСК. Перемогли знову львів'яни — 4:1, єдиний гол у господарів забив Паращак. Через сутінки другий тайм тривав тільки 20 хвилин. Гості грали у білих светрах і чорних штанцях, господарі — у синьо-жовтому одязі. Львівський гімназист Юрко Семотюк надрукував у «Ділі» репортаж із тієї поїздки. Відзначав, що на стадіоні зібралось чимало публіки. А ще дивувався: продавали квитки та старанно

▲ Остап Нижанківський (1863–1919) — священик, композитор, підприємець, покровитель футболу в Стрию

стежили за порядком навколо поля гімназійні професори-поляки.

Покровителем «Скали» був священик і композитор Остап Нижанківський. Автор колядок «Бог ся рождає» і «Во Вифлеємі нині новина» був ініціатором створення у Стрию одного з перших українських кооперативів — «Крайового господарсько-молочарського союзу». Виручені кошти жертнував і на футбольну команду міста. Зокрема придбав для неї комплект зелено-бордової форми. І в наш час ці кольори є офіційно затверджені у клубі.

< • >

Один із перших футбольних скандалів трапився 28 травня 1911 р. в Тернополі. На оболонях біля міста відбувся черговий товариський матч між «Поділлям» і «Кресами». В першому таймі українці забили два голи. У перерві обурені поляки почали грубо висловлювати претензії до судді — члена Товариства народної школи (*Towarzystwo Szkoły Ludowej* — ТШЛ). Той кинув свисток на землю і заявив, що не буде продовжувати поєдинок. «Подоляни» ледве переконали арбітра повернутися на поле.

Далі гравці «Кресів» узялися вилити свою агресію на українцях. Одного футболіста вдарили в груди коліном та кулаками — той декілька хвилин не міг отямитися. У перепалку вступили професори. Викладачі польської гімназії обляяли українських

колег. А їхні підопічні погрожували надавати чужим наставникам «по губах». Надбігла публіка. До масової бійки не дійшло, бо на місці опинилися українські дружинники. Матч так і не дограли.

«Діло» перелічувало «гріхи» польського клубу: «*“Креси” — се дружина польська, хоч складається з поляків, жидів і навіть чехів. Дружина виступає всюди як гімназьяльна, а складається з учеників, академіків, жовнірів. Її члени носять без нічийого позволення — навіть ученики в школі — відзнаки на грудях з написею “Креси”, і ніхто з професорів чи навіть директор на се не звертає уваги. Буцімто держаться приписів, виданих “Краковією”, а в дійсности одним приписом для них є брутальність. Та що найцікавіше — на чолі того всього як “презес” стоїть пан професор польської гімназії.*

Керівники «Поділля» постановили розірвати будь-які стосунки з «Кресами», ігноруючи останніх протягом двох з половиною років.

< • >

Увесь одяг і спорядження футболісти УСК купували за власні кошти. Самі ж оплачували проїзд своїм суперникам у товариських матчах. Одного разу, коли треба було запросити до себе команду зі Стрия, мусили продати свої піджаки. Проте до спортивної форми ставилися дуже дбайливо. Перед матчами натирали черевики бензином — щоб яскраво виблискували на

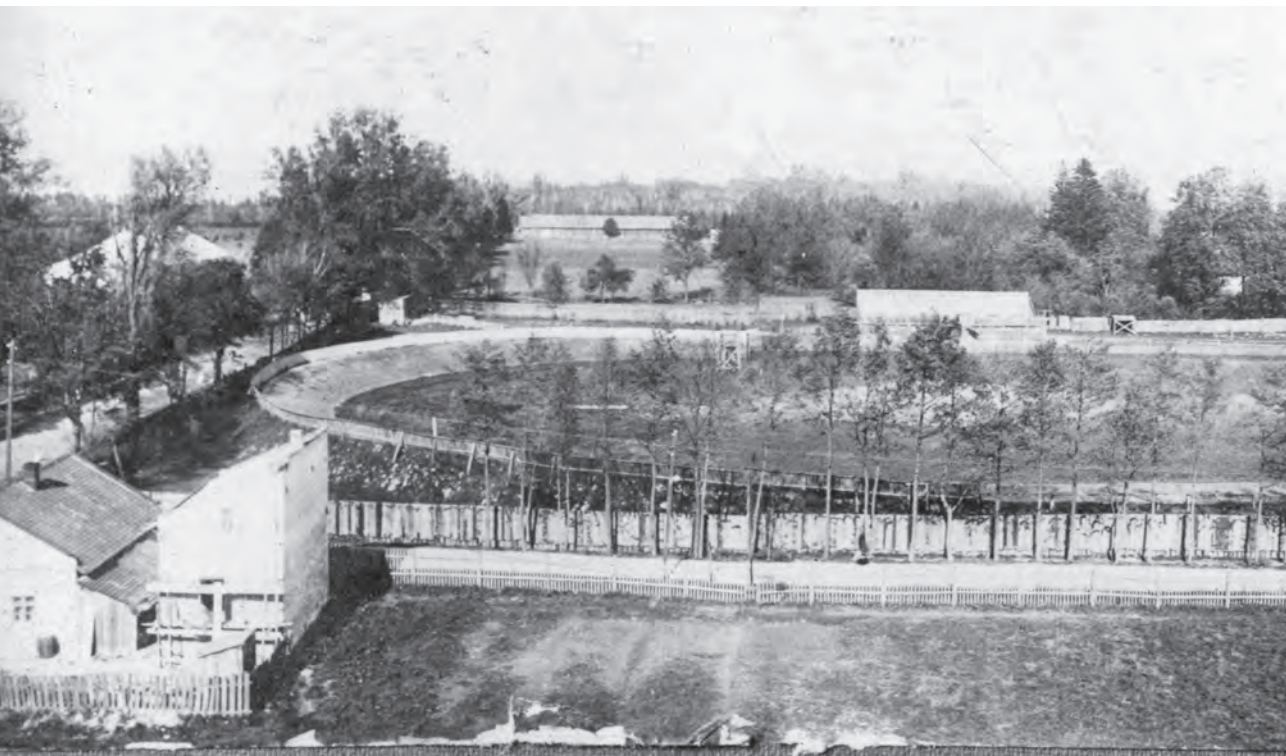
сонці. Тренувань команда практично не проводила. Натомість у бібліотеці гуртка було чимало німецьких футбольних підручників. Їх гравці знали напам'ять.

«Для нас раєм було дістатися на правдиве грище — без долів, шутру, зате з травною, — згадував гравець УСК, пізніше футбольний суддя Анатоль Лукашевич. — Та все ж таки ми з великим запалом тренували на вибох і кертвиннях. Значили виміри грища, коби тільки заграти. Коли ж мали грати з “Чеським Тімом” на грищі “Товариства забав рухових” в годині десятий, то вже в годині восьмій були на місці. Щоб привикнути до доброго грища, де м'яч котиться по травичці

без наглих і несподіваних підскоків. Ціле українське громадянство ставилося до нас крайнє вороже й вважало вар'ятами! Публіку творили дві-три “наречені” та кілька запаленців. Грали на кістки, гостро. М'яч подавали грачі якнайшвидше вперед, без думки й пляну. Кому і де — дурниця, коб лиш вперед!»

Поляки мали вільний доступ до великих майданів «Сокул-Мацеж» на вулиці Личаківській (тепер належить університету фізкультури) чи «Товариства Забав Рухових» на вулиці Стрийській (зараз там військова частина). «Погонь» і «Чарні» розбудовували свої стадіони — також на вулиці Стрийській (перший містився

▼ Панорама стадіону «Сокола-Батька» на вулиці Стрийській у Львові

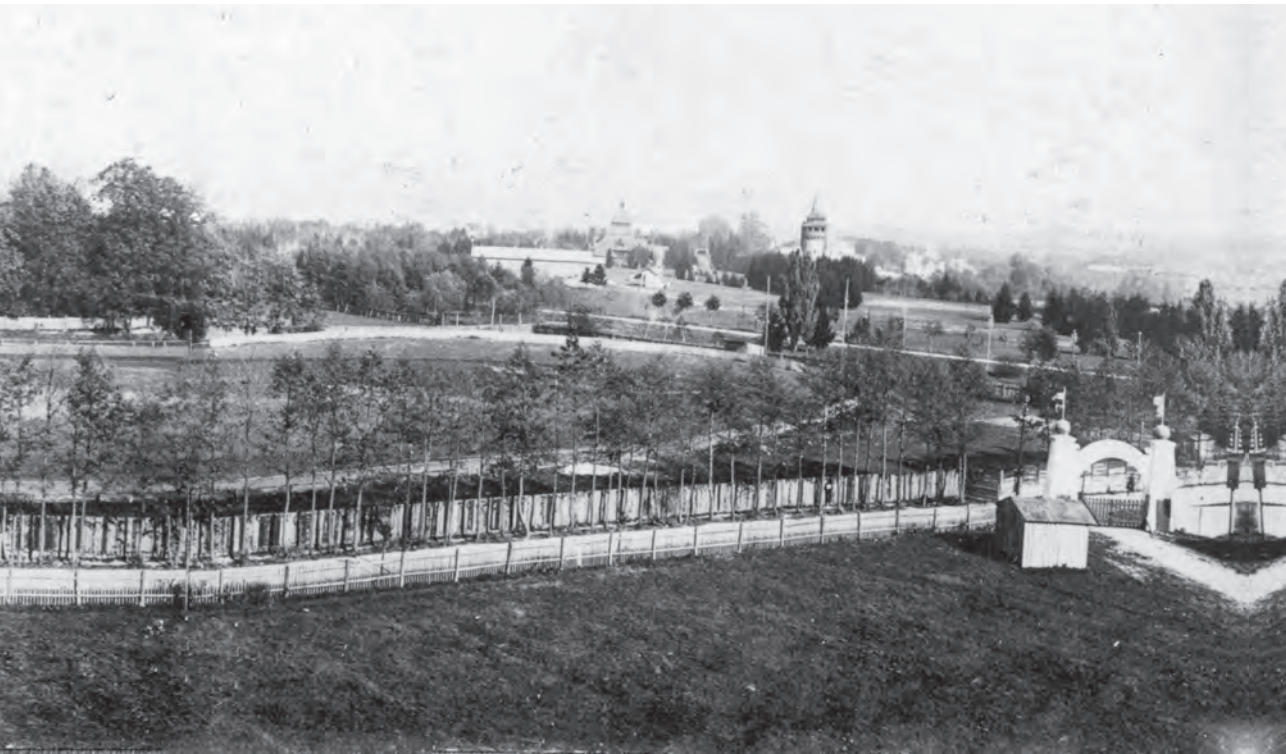

поруч зі стадіоном ТЗР, ближче до вулиці, другий — через дорогу, де тепер податкова адміністрація). Гравці УСК мусили тренуватися і проводити змагання на вільних пасовиськах. Власники облаштованих футбольних полів відмовляли в оренді для українців.

Часопис «Вісти з Запорожа» писав у серпні 1911 р.: *«Обставини стали в останніх роках впрот невиносимі, до останньої границі соромні і понижаючі. Де лише наша молодіж вийде розірватися на свободнім воздусі, всюди її прозивають: “Батяри, свіне, вагабунди, москалі, збуї!” — і зганяють з поля. Молодіж виростає всюди поштуркувана, прозивана і понижувана.*

І в таких обставинах мусить заникнути у неї почуття амбіції, честі і національного та особистого достоїнства?».

10 вересня у Львові проходив «Сокільський здвиг». Аби провести показові вправи декількох тисяч своїх членів з усієї Галичини, товариство «Сокіл-Батько» орендувало вже згадуваний «Тор циклістув». Цю місцину на околиці Стрийського парку 1894-го облаштувало для перегонів Галицьке товариство велосипедистів та мотоциклістів (*Galicyjskie Towarzystwo cyklistów i motorzystów*). Посередині була рівна площа розміром 160 × 69 м, що годилася для футбольних матчів. Навколо неї — заасфальтована

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.